

**DENGE VE
DENETLEME
AĞI**

BIRARADA.ORG

**Demokrasi
BAROMETRESİ**

POLİTİKA BELGESİ NO: 18

05 / Aralık / 2014

İŞ KAZALARI ÖNLENEBİLİR Mİ?

Her yıl binlerce işçi çalışma ortamından ya da çalışma koşullarından kaynaklanan nedenlerle hastalanıyor, sürekli iş göremez raporu almak zorunda kalıyor ya da yaşamını yitiriyor.¹ **Denge ve Denetleme Ağı olarak, bu acıların yaşanmaması için gerekli önlemlerin ivedilikle hayata geçirilmesi ve yapıcı çözümler geliştirilerek, sivil toplumu da içine alacak kapsamlı bir altyapının oluşturulmasını istiyoruz.**

İş Kazaları Neden Yaşanıyor?

İş kazaları denge ve denetleme sistemiyle yakından ilgilidir. **Yasama, yürütme ve yargının birbirini dengeleyip denetlemediği, sivil toplum ve vatandaşların da denetleme görevini üstlenmediği toplumlarda, iş kazalarının yaşanma olasılığı daha yüksektir.** Etkili yasalar çıkarılmazsa, yürütme tarafından yasaların uygulanması denetlenmezse ve caydırıcı yaptırımlar uygulanmazsa, yargı tarafından da, iş kazalarının yaşanmasında, sorumlular hakkında gerekli cezai işlemler yapılmazsa, iş kazalarının yaşanma sıklığı artar. **Özellikle, denetleme ve yaptırım mekanizmaları etkin olarak işletilirse, iş kazalarının çok büyük bir kısmı önlenir.**²

İş kazalarının en sık yaşandığı üç sektör; *madencilik sektörü, metal/makina sektörü ve inşaat sektörüdür.*³ 2012 yılında bu üç sektördeki toplam iş kazası sayısı 74.871'dir.⁴ Bunlardan 744 tanesi ölümlü sonuçlanmıştır. 2.036 vakada ise sürekli iş göremez raporu alınmak zorunda kalmıştır.⁵ Bu verileri okuyunca, hepimizin aklına gelen soru aynı, **bu kazaların meydana gelmesi önlenemez miydi?**⁶ Ülkemizde yaşanan bu sorun, çok kapsamlı bir çözüme

gerektirmektedir. İlgili herkesin de üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesi gerekmektedir. İş kazalarının nedenlerini 4 ana başlık altında inceleyebiliriz:

1) Mevzuat ile İlgili Hususlar

Mevzuat alanında ciddi çalışmalar yapılmakla birlikte, mevzuatın çok sık değiştirilmesi sorunun ana nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Çok sayıda yönetmeliğin hazırlandığı 2012, 2013 yıllarında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, İş Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği, İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik dahil olmak üzere pek çok önemli yönetmelik çıktıktan bir gün sonra, bazıları da yıl içinde bir kaç kez olmak üzere değiştirilmiştir. Bu sıkça yapılan değişiklikler, sektörde kargaşaya sebep olmakta, ilgili Bakanlığa ve dolayısıyla devlete olan güvenin sarsılmasına neden olmaktadır. Diğer bir husus da, "İş Sağlığı ve Güvenliği" mevzuatı hazırlanırken, ülke sektörleri hakkında, uyarılma ve adapte etme hususları yeterince dikkate alınmamaktadır.

2) Mali ve İdari Yaptırımlar Caydırıcı Değil

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı mevzuatındaki mali ve idari yaptırımlar caydırıcı değildir. Pek çok işveren mevzuatta öngörülen tedbirler için harcama yapmaktansa, çoğu cüzi miktarda olan cezaları ödemeyi tercih etmektedirler. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının verilerine göre *iş güvenliği uzmanı* çalıştırma zorunluluğu bulunan yaklaşık 680 bin işyeri bulunmaktadır ve bunlardan sadece 205 bini bu zorunluluğu yerine getirmiştir. Yaklaşık 470 bin işyerinin ise hala *iş güvenliği ve iş sağlığı uzmanından* hizmet alımı konusunda sözleşmesi

bulunmamaktadır.⁷

3) Denetimle İlgili Hususlar

Denetimle ilgili en önemli husus, iş müfettişi sayısının, ihtiyacın çok altında olmasıdır. Örnek vermek gerekirse, 1976 yılında Türkiye'de "İş Sağlığı Güvenliği" yapan toplam teknik iş güvenliği müfettişi sayısı 600 civarındaydı. Aradan 40 yıl gibi uzun bir süre geçmesine rağmen ve işyeri sayısının artmasına, çok sayıda yeni ve tehlikeli işyeri kurulmasına karşın, bugün bu sayı hala 600 civarında seyretmektedir.⁸ Diğer taraftan, en fazla ölümlü iş kazası ile karşılaşılan inşaat ve maden sektörlerini denetleyen inşaat mühendisi, maden ve jeoloji mühendisi kökenli müfettiş sayısı yetersiz bulunmaktadır. Bir diğer önemli husus da, yapılan denetimlerin kağıt üstünde kalması ve kamusal denetimin artırılması ihtiyacıdır.

4) Eğitim Eksikliği

İş sağlığı güvenliği kültürünün noksanlığı, iş kazalarının önündeki en önemli sorunlardan biridir. Ülkemizde "İş Sağlığı ve Güvenliği" konusunda ciddi bir eğitim eksikliği bulunmaktadır. İş güvenliği uzmanlarının eğitim programları teorik kısmı 180 saatten, uygulama kısmı 40 saatten ve toplamda 220 saatten az olmamak üzere, teorik ve uygulamalı olmak üzere, iki bölümden oluşmaktadır. Teorik eğitimin yarısı uzaktan eğitim ile verilmekte, uygulamalı eğitimler, iş güvenliği uzmanları için, en az bir iş güvenliği uzmanının görevlendirilmiş olduğu işyerlerinde yapılmaktadır. Bu eğitim süreleri son derece yetersizdir. Ayrıca, iş kazalarının önüne geçmek için, öncelikle zihniyet değişikliği ve eğitimle gerçekleştirilen davranış değişikliği gerekmektedir. öğretim bir yana yükseköğretimde bile bu konuya çok yetersiz bir yaklaşım söz konusudur. Bununla birlikte, eğitim

gidermek için, konuya ilişkin yeterli bütçe ayrılmamaktadır ve yurt içi ve yurt dışı kaynaklardan etkin bir şekilde yararlanılmamaktadır.

1- İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun Genel Yükümlülükleri'nden ilki şudur: "İşyerleri, çalışanların sağlık ve güvenliklerini tehlikeye atmayacak şekilde tasarlanır, inşa edilir, teçhiz edilir, hizmete alınır, işletilir ve bakımı yapılır", Maden İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Tedbirleri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, <http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/itkb/dosyalar/ipm/isg11>.

2-2012 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik'in açıklamasına göre "İş kazalarının yüzde 98'i, meslek hastalarının yüzde 100'ü önlenilebilir", "Çalışma Hayatında Yeni Dönem", Sabah, 24.04.2012, <http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2012/04/24/calisma-hayatinda-yeni-donem/>

3- ILO sınıflandırmasına göre, yapılan kaza nedenlerine göre ilk 5 iş kazası tanımı (1-Bir veya birden fazla cismin sıkıştırması, ezmesi, batması, kesmesi, 2-Makinelerin sebep olduğu kazalar, 3-Düşen cisimlerin çarpıp devirmesi, 4-Kişilerin düşmesi, 5-Taşıtlı kazaları), tüm kazaların %75'ini oluşturmaktadır. 2012 SGK İş Kazası İstatistiklerinin Analizi, Kemal Üçüncü, s.4, <http://www.istequvenlik.tc/SGK2012IsKazalIstatistik.pdf>

4- 2011 yılında bu rakam 69.227'dir. Ibid.

5- Sektörel olarak incelendiğinde, madencilik ve taş ocaklığı sektöründe iş kazası geçirenlerin oranı %10,4, elektrik, gaz, buhar, su ve kanalizasyon sektöründe iş kazası geçirenlerin oranı %5,2 iken, inşaat sektöründe iş kazası geçirenlerin oranı %4,3'tür.

6- 301 kişinin hayatının kaybettiği Soma maden kazasının, tamamen ihmâl ve güvenlik önlemlerinin basite alınmasından kaynaklandığı iş güvenliği uzmanları tarafından dile getirilmiştir. Madende yaklaşık 10 gün önce başlayan ve yangına bağlı ısınmadan dolayı, içerideki ısısının artmasının farkedildiği, ancak yetkililerin gerekli önlem ve tedbirleri yerine getirmediği dile getirilmiştir. "İş Güvenliği Uzmanı Soma'daki İncelemelerini Tamamladı", 19.05.2014, Milliyet, <http://www.milliyet.com.tr/is-guvenligi-uzmani-soma-daki-gundem-1884659/>

7- "İş Güvenliği Uzmanı Şart", Mevzuat Takip Sistemi, http://mts.org.tr/haber/yazdir/is_guvenligi_uzmani_sart

8- İş Teftiş Kurulu Başkanlığı Müfettiş Sayıları Tablosu, 31.03.2013, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, <http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/itkb/dosyalar/sayilarlaismuffetisligi/mart2013/tablo>

9- Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 176 ve 167 sayılı sözleşmelerinin onaylanmasını uygun bulan yasa tasarıları, 23.09.2014 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulmuştur

Denge ve Denetleme Ağı Olarak Önerilerimiz

- Mevzuatla ilgili düzenlemelerin geliştirilmesi, sahayı bilen, Bakanlık dışından akademisyenlerden/sendikacıardan deneyimli uzmanların, müfettişlerin de katılımı ile özellikle **madencilik, metal/makina ve inşaat sektörü** için çok daha ayrıntılı ve aynı zamanda pratik nitelikli birincil ve ikincil mevzuatın **yeniden ele alınarak hazırlanması ve uygulamaların uzmanlarca ciddiyle takip edilmesi** gerekmektedir.
- Bu kritik sektörlerle ilgili olarak, devletin işyerleri bazında özellikle işveren, mühendis, ustabaşı, nezaretçi düzeyinde **teorik ve uygulamalı eğitim verilmesi konusunda seferberlik başlatması** gerekmektedir.
- **İnşaatlarda İş Sağlığı Güvenliği** ile ilgili **167 ve Madenlerde İş Sağlığı ve Güvenliği** ile ilgili **176 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri'nin** TBMM tarafından kabul edilmesi son derece olumlu bir gelişmedir.⁹ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı öncülüğünde kurulacak bu iki sektörle ilgili **Bakanlık içinden ve dışından uzmanlar, işveren ve işçi sektörlerinden temsilcilerin katılımı ile oluşturulacak komisyonların, her iki alanla ilgili mevzuatın, bu sözleşmelerle uyumlu hale getirilmesini amaçlayan mevzuat taslaklarını, bir an önce hazırlamaları** gerekmektedir.
- İş güvenliği uzmanlarının eğitim sürelerinin Almanya ve İngiltere'deki benzerleri gibi **daha uzun olması**, uygulamalı eğitime ve eğitim programlarında kritik sektörlere öncelik ve ağırlık verilecek **yeni bir düzenleme** yapılması gerekmektedir.
- İş güvenliği uzmanları özellikle maden ve inşaat gibi çok tehlikeli işlerde **uzmanlık alanlarına** göre görevlendirilmelidirler. (İnşaat sektöründe **İnşaat Mühendisi İş Güvenliği Uzmanı**, maden sektöründe **Maden Mühendisi İş Güvenliği Uzmanı** gibi)
- İş kazalarının en sık yaşandığı madencilik sektörü, metal/makina sektörü ve inşaat sektöründe çalışanların **mesleki eğitim belgesine** sahip olması için gerekli eğitim çalışmalarına ivedilikle başlanmalı ve inşaat ve madende meslek standartları en kısa sürede oluşturulmalıdır.
- **Madencilik sektörü, metal/makina sektörü ve inşaat sektöründe** çalışanlara kısa ve formalite eğitimler değil **uzun ve ciddi eğitimler verilmelidir**. Verilen eğitimlerin işçiler için ücret ve prim kaybına yol açtığı sıklıkla görülmektedir. İş sağlığı güvenliği eğitimlerinin, işçiler için ücret ve prim kaybına yol açmaması gerektiği hususunda **Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimleri Hakkında Yönetmelik** hükümlerinde cezaı yaptırımlar olmasına rağmen **hukuki ve etik dayanağı olmayan bu tür uygulamaların sonlandırılması için bu uygulamaların cezai işleme tabii tutulmaları** sağlanmalıdır.
- Taşeron şirketlerde **sendikalaşmanın hukuken ve fiilen sağlanması** için gerekli önlemler alınmalıdır.
- İlgili Bakanlık, sendikalar ve sivil toplum kuruluşları bu konuya **daha fazla bütçe ayırmalı, yurt içi ve yurt dışı kaynaklardan da etkin bir şekilde** yararlanılmalıdır.
- **Sivil toplum kuruluşları, sendikalar, basın ve vatandaşların** da, bu süreçte denetleme rolü oynamaları gerekmektedir.
- İş sağlığı güvenliği kültürünün oluşması için **Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Programları** kapsamında ana okullarından başlayarak eğitimin her kademesinde **iş sağlığı güvenliği eğitimi** verilmelidir.